

ضمیمہ ہا

پراکسیس^۱

۱. «عملی-محسوس»^۲ نشان‌دهنده پراکسیس است. وحدت انسان-طبیعت، محسوس و ذهنی، طبیعت و فرهنگ جهان انسانی ساخته انسان‌ها بوده است در طول تاریخ، و با طبیعت اصلی و اولیه بدون اینکه به وسیله وسایل ما: ابزار، زبان، مفاهیم ذهنی و علائم... تغییر یافته باشد- خود را به ما نمی‌نمایند.
۲. انسان موجود «احتیاج» است، بنابراین در رابطه با طبیعت:
(۱) وحدت (۲) جنگ = آنتروپولوژی
نیاید از تاریخ و طبیعت و انسان فلسفه وجودی ساخت
زیرا هر چه انسان می‌کند بودن نیست، شدن است = تاریخ.
احتیاج: کمیت، تنوع، انتقال از احتیاج به اشیاء به احتیاج به دیگری
فرق انسان با حیوان: ابزارسازی، اختراع کار.
احتیاج عبارت است از در عین حال: فعالیت، رابطه پیچیده با طبیعت و با دیگران و اشیاء.
با کار انسان بر طبیعت چیره می‌شود و آنرا مالک می‌شود.
کار «ضد طبیعت» است.

احتیاج نشانه عجز واقعی انسان و کار مظهر توانایی و برخورداری انسان است و در نتیجه انسان - وجود طبیعی و یگانه با طبیعت - جایز را به یک تمامیت دگرگونه و بیگانه با طبیعت می‌دهد و ایناسیون صورت می‌گیرد.

اینان حدود را می‌گذرد و به سوی تحقق برخورداری از همه امیالش تغییر می‌کند. اینجا دو پایه هر «پراکسیس»: ۱. محسوس ۲. فعالیت خلاقه... * این پدیده تام (احتیاج، کار، برخورداری محسوس از شیء محسوس) در همه سطح‌ها هست. کار تولیدکننده است، اشیاء را و ابزار کار را... و احتیاجات جدید نیز:

احتیاجات در تولید و احتیاجات به تولید!!

تاریخ را به گسترش و تنوع احتیاجات می‌توان تدوین کرد. این تنوع ایناسیون دائماً توسعه می‌یابد و حتی خطرناک می‌شود:

توانایی میل، میل به توانایی!

به قول سعدی: زیستن برای خوردن!

هدف کار به وسیله تکنیک است، اما کار خود یک احتیاج اولیه است. تناقض کار و «غیر کار» (بین کوشش انسانی و وسایل مربوط به تسلط و حذف این کوشش از جمله تکنیک و ماشین) یکی از محرک‌ترین انگیزه‌ها است.

نوع انسان از مرحله «غیر کار» حیوانی، به طرف «غیر کار» موجود توانایی پیش می‌رود که با تکنیک بر ماده تسلط می‌یابد، و این عبور، کار سخت و محرومانه توده‌های انسانی و «غیر کار» (فراغت) استثمارکنندگان این توده‌ها را در بر دارد.

۳. حرکت دیالکتیکی کار: احتیاج، کار، بر خورداری.
 این حرکت دارای یک لحظه عملی و تاریخی است.
 در این حرکت، کار شکل معین می‌گیرد. تقسیم کار پیش می‌آید:
 تقسیم حیاتی: تقسیم تکنیکی (تحت تأثیر ابزار) و تقسیم اجتماعی
 متداخل. عمل‌ها نیز مشخص می‌شود:
 کار فکری: کار مادی و نتیجه، جدایی روستا و شهر.
 در تولید آسیایی و امپراتوری‌های شرقی شهرها طفیلی روستاها
 بوده‌اند و کارشان غیرتولیدی: نظامی-اداری-سیاسی، از آن نجبا و جنگی‌ها
 و روحانیون و... این عمل و نقش‌های ویژه و اختصاصی شهری که
 حکومت را هم دارند، برای توجیه خود ناچار به خلق آثار، بنای
 ساختمان‌ها، شهرها، و برپا کردن مراسم و اعیاد و غیره پردازند.
 مهمترین نقش‌های ویژه خواص، نقش ایدئولوژی است.
 اول به وسیله روحانیون و سپس انتلکثوئل خاصه شاعر، فیلسوف، عالم
 و نویسنده.

۴. فعالیت‌های خاص مربوط به ماده = کار^۱
 فعالیت‌های مربوط به انسان = Function مذهبی، سیاسی، فرهنگی؛ مثلاً:
 (۱) شعر، شامل روابط انسان با طبیعت است. «فرم انسانی می‌بخشد
 به محسوس»! به مالکیت درآوردن طبیعت است به وسیله انسان اجتماعی،
 طبیعت پیرامون او و درون او.
 (۲) پراکسیس، شامل روابط انسانی میان انسان‌ها است (تجارت،
 مدیریت، امور دولتی). به معنی اعم پراکسیس شعر را هم شامل است.
 همچنین است زبان (که وجدان اجتماعی و شناخت جامعه است)

قسط - عدل

شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولو العلم قائماً بالقسط (٣/١٨).
ضرب الله مثلاً عبداً مملوكاً لا يقدر على شيء و من رزقناه منا رزقاً
«حسناً» فهو ينفق منه سرا «و جهراً» اهل يستوون الحمد لله بل اكثرهم
لا يعلمون.

و ضرب الله مثلاً رجلين احدهما ابكم لا يقدر على شيء و هو كل على
موليه اينما يوجهه لايات بخير هل يستوى هو و من يامر بالعدل؟ و هو على
صراط مستقيم (١٦/٧٦-٧٥).

ان الذين يكفرون بايات الله و يقتلون النبيين بغير حق و يقتلون الذين
يامرون بالقسط من الناس فبشرهم بعذاب اليم (٣/٢١)...

يا ايها الذين آمنوا كونوا قوامين بالقسط شهداء لله و لو على انفسكم
اولو الدين و الاقربين ان يكن غنياً او فقيراً فالله اولى بهما... (٤/١٣٥).
قل امر ربي بالقسط و اقيموا وجوهكم عند كل مسجد و ادعوه
مخلصين له الدين كما بدأكم تعودون. (٧/٢٩)

هدف رسالت

لقد ارسلنا بالبينات و انزلنا معهم الكتاب و الميزان ليقوم الناس بالقسط و

انزلنا الحديد فيه بأس شديد و منافع للناس و ليعلم الله من ينصره و رسله
بالغيب: ان الله قوی عزیز. (۵۷/۲۵)

○

مارکس و پاپ، سنتز این تضاد: بستن ماتریالیسم به ریش سوسیالیسم!
یعنی مادیت شد زیربنای فکری برابری و عدالت و رستگاری انسان و
نفس سرمایه‌داری و خلاصه معنویت!! در نتیجه، [در] قرن اخیر شاهد
شگفتی عجیبی هستیم. مذهب جبهه مقاومت در برابر اصولی شد که
همواره مذهب آنرا اعلام می‌کرد و از آن دفاع می‌نمود. مادیت جبهه
دعوت به ارزش‌ها و آرمان‌هایی شد که همیشه مادیت در برابر آن مقاومت
می‌کرد. روحانیت و خداپرستی شد تکیه‌گاه مادیگری و دنیاپرستی،
سرمایه‌داری و زراندوزی و بهره‌کشی و غارت‌کار و انگل‌پروری... و
مادیت و اقتصادپرستی شد تکیه‌گاه انسان‌گرایی و معناپرستی و دفاع از
برابری و عدالت و نجات مظلوم و محروم و فلاح انسان!
تضاد جوهری مذهب و سرمایه‌داری.

ربا

۱. ر.ک. برای ریشه آن در مسیحیت به تاریخ مالکیت (چه می دانم ص ۵۲ فارسی).
۲. ارسطو (منکر رباخواری است)
۳. ویکننت ژرژ داونل در تاریخ اقتصادی مالکیت (۱۸۹۴) در قرون وسطی رباخواری را شرح می دهد.
۴. ارسطو با رباخواری و قرض با تنزیل مخالف است.

طبقات اجتماعی

Saint Thomas Diaquin (۱۲۷۴-۱۲۲۶) به نام کلیسا مالکیت خصوصی را که قبلاً کلیسا نسبت بدان مردد بود و گاه مخالف، رسماً اعلام کرد: گرچه مالکیت حقیقی را از آن خدا می داند، ولی انسان را تیولدار آن می شمارد و معتقد به عدم تساوی افراد در جامعه است و طبقات اجتماعی را بدین طریق مشخص می کند:

«در بین افراد بشر عده ای قوی ترند، عده ای باهوش ترند، عده ای باوجدان ترند، عده ای بیشتر به درد دیگران می رسند. طبقات با هم متفاوتند و هر طبقه به تناسب خدماتش ارزش دارد: طبقه اول کشیشان اند

که مأمور حمایت توده مردم بوده و رابط بین آنها و خداوندند، پس از آنها نجیب‌زادگان اند که با اسلحه خود شهرها را حفاظت می‌کنند. بعد طبقه کاسب و تاجر که واسطه معاملات مردمند و صنعتگران و کشاورزان که خوراک و پوشاک مردم را تأمین می‌کنند. مسلماً تمام این طبقات در نظر خداوند مساویند لیکن هر فرد باید در همان طبقه‌ای که از طرف ذات باری برایش مقدر شده باقی مانده به خدمت خود ادامه دهد.^۱

۱. ر.ک. فیلیسین شاله، تاریخ مالکیت، چه می‌دانم؟، ش ۱۱ فارسی، ص ۵۲.

حکومت

حکومت علماء

«العلماء حکام على الناس» يا: «حکماء على الناس» (که شاید صحیح نباشد به نظر روح الله) مستدرک، روایت از غرر.
«افتخر يوم القيامة بعلماء امتی و علماء امتی کسائر انبياء قبلی»^۱.
«منزلة الفقيه في هذا الوقت كمنزلة الانبياء في بني اسرائيل»^۲.

صحیحہ قداح

علی بن ابراهیم از پدرش، از جماد بن عیسی، از قداح (عبدالله بن میمون) از ابی عبدالله (ع) قال:

«قال رسول الله: من سلك طريقاً يطلب فيه علماء سلك الله به طريقاً الى الجنة: و ان الملائكة لتضع اجنحتها لطالب العلم رضا» به، وانه ليستغفر لطالب العلم من في السماء و من في الارض حتى الحوت في البحر، و فضل العالم على العابد كفضل القمر على سائر النجوم ليلة البدر، و ان العلماء ورثة الانبياء و ان الانبياء لم يورثوا دينارا «ولا درهما» و لكن

۱. عواید نراقی، به نقل از جامع الاخبار، روایت ۶، ص ۱۸۶.

۲. عواید نراقی، حدیث ۷، ص ۱۸۶.

اورثوا العلم فمن اخذ منه اخذ بحظ وافر.^۱ به تصریح روح‌الله، رجال حدیث همگی ثقه‌اند، حتی پدر علی بن ابراهیم بن هاشم از بزرگان ثقات است. نه اینکه فقط ثقه باشد. این روایت با کمی اختلاف در مضمون به سند دیگری که ضعیف است نقل شده که سند تا ابوالبختری صحیح است ولی خود وی ضعیف می‌باشد: از محمد بن یحیی، از احمد بن محمد بن عیسی، از محمد بن خالد، از ابوالبختری از ابی عبدالله (ع) قال: «ان العلماء ورثة الانبياء و ذاك ان الانبياء لم يورثوا درهماً و لا ديناراً و انما اورثوا احاديث من احاديثهم، فمن اخذ بشيئ منها فقد اخذ حظاً و افراً» فانظروا علمكم هذا عن تأخذونه فان فينا اهل البيت في كل خلف عدولا ينفون عنه تحريف الغالين و انتحال المبطين و تأويل الجاهلين».^۲

مجاری الامور و الاحکام علی ایدی العلماء = تحف العقول.

این روایت از دو بخش ترکیب شده است: اول نقل قول از علی در امر به معروف و نهی از منکر و دوم سخن خود حضرت حسین که مجموعاً سخنرانی امام است در منی.^۳

۱. کافی، باب ثواب العالم و متعلم، ج ۱، ص ۲۴.

۲. کافی، ۳۲/۱. ۳. ولایت فقیه، ص ۱۴۵.

توضیحات ناشر

۱. در گفتگویی که «دفتر اول» این مجموعه را تشکیل می‌دهد، معلم شهید دعاهایی از کتاب نیایش نقل می‌کند (ر.ک. ص ۴۴ از همین مجموعه)، که به خاطر دقیق نبودن متن آن در گفتگو، دعاهای مزبور را در زیر می‌آوریم:

«خدایا: قناعت، صبر و تحمل را از ملت‌م بازگیر و به من ارزانی دار.»^۱

«خدایا: جامعه‌ام را از بیماری تصوف و معنویت‌زدگی شفا بخش، تا به زندگی و واقعیت بازگردد، و مرا از ابتدال زندگی و بیماری واقعیت‌زدگی نجات بخش، تا به آزادی عرفانی و کمال معنوی برسم.»^۲

۲. همان‌طور که در «توضیح ناشر» گفته شد، مسؤلیت تنظیم مطالب این کتاب و به ویژه انتخاب برخی از عنوان‌های فصول «دفتر دوم» این مجموعه و مرتب کردن مطالب آن زیر عنوان واحد به عهده «دفتر» بوده است. در این زمینه توضیحات زیر ضروری است:

الف. آنچه در ابتدای «دفتر دوم» و با نام «پیشگفتار» آمده است، از دست‌نوشته‌ای متفاوت با دست‌نوشته‌های مربوط به سایر مطالب این دفتر گرفته شده است و نام «پیشگفتار» را خود بر آن نهاده‌ایم.

ب. عنوان «سقراط فلسفه را از آسمان به زمین آورد و محمد مذهب را»، اگرچه در دست‌نوشته اصلی معلم شهید وجود دارد، ولی در آنجا فقط در برگیرنده مطالبی است که در این مجموعه، در صفحه ۹۲ (قبل از علامت

۱. مجموعه آثار، ۸، ص ۱۰۰.

۲. پیشین، ص ۱۰۱.

«**» به پایان می‌رسد. مطالب دیگری که در این فصل با علامت «**» مشخص شده‌اند، در دست‌نوشته اصلی دارای عنوان نیستند، اگرچه از نظر تسلسل به دنبال مطالب قبل نوشته شده‌اند.

ج. فصلی که در این مجموعه با عنوان «ایدئولوژی و نظام یا سیستم عقاید و احکام» مشخص شده است، شامل چند قسمت است که با علامت «**»، از یکدیگر جدا شده‌اند، در دست‌نوشته اصلی فقط قسمت اول مشمول عنوان بالا شده است و بقیه قسمت‌ها یا دارای عنوانی نیستند و یا با عنوان کلی «اقتصاد» نامیده شده‌اند.

د. فصل «کار» از دو قسمت تشکیل شده است که در دست‌نوشته اصلی هر دو با عنوان «کار»، منتها جدا از یکدیگر آمده‌اند و در این مجموعه به دنبال یکدیگر قرار گرفته‌اند.

ه. فصل «مالکیت، براساس کار» نیز از دو قسمت تشکیل شده است که قسمت اول آن در «دست‌نوشته» با همین عنوان نامیده شده و قسمت دوم که در این مجموعه با علامت «**» از قسمت اول جدا شده است، در اصل دارای عنوان مستقل نیست.

و. نامگذاری فصل آخر «دفتر دوم» با توجه به محتوای مطالبی که در این فصل آمده است، توسط خود «دفتر» صورت گرفته است.

فهرست آیات قرآن

آمتوا بالله و رسوله، و انفقوا مما جعلكم	انما اموالكم و اولادكم فتنه... ۱۳۴
مستخلفين فيه ۱۳۵	انى لا اضيع عمل عامل... ۱۳۶
اخرج منها ماءها و مرعيها ۱۳۳	بعضكم من بعض ۱۳۶
ارایت الذى يكذب بالدين ۱۴۶	شهد الله انه لا اله الا هو و الملائكة...
افرايتم الماء الذى تشربون ۱۴۲	۱۸۲
الذى جمع مالا ۱۴۳	الذين يأكلون الربوا لا يقومون... ۱۴۴
الذين يكتزون الذهب و الفضة و لا	ضرب الله مثلاً عبداً مملوكاً لا يقدر...
ينفقونها ۱۲۹، ۱۴۵	۱۸۲
الله الذى خلق السموات و الارض و انزل	فانزلنا من السماء ماء فاسقيناهم...
من السماء... ۱۴۲	۱۴۳
المال و البنون زينة الحياه الدنيا ۱۳۴	الهيكم التكاثر حتى زرتم المقابر ۱۲۹،
۱۴۳	قد اقلح من زكيتها و قد خاب من دسيها
الهيكم التكاثر حتى زرتم المقابر ۱۳۴	۹۹
ان الذين يكفرون بآيات الله و يقتلون	قل امر ربي بالقسط و اقيموا وجوهكم...
النبيين... ۱۴۶، ۱۸۲	۱۸۲
ان الله لا يغير ما يقوم حتى يغيروا ما	كان الناس امة واحدة ۱۴۵
بانفسهم ۱۷، ۱۹	كم تركوا من جنات و عيون ۱۴۵
ان فى ذلك لايه لقوم يتفكرون ۱۳۳	

- لقد ارسلنا بالبينات و انزلنا... ١٨٢
 للرجال نصيب مما اكتسبوا... ١٤١
 لو نشاء جعلناه اجاجاً... ١٤٢
 لهم الارض الميتة احييناها و اخرجنا... ١٤١
 ليأكلوا من ثمره و ما عملته ١٤١
 متاعاً لكم و لانعامكم ١٣٣
 ملة ابيكم ابراهيم... ٩٧
 نحن قسمنا بينهم معيشتهم فى الحيوة
 الدنيا... ١٣٤
 و الارض بعد ذلك دحيها ١٣٣
 و الجبال ارسبها ١٣٣
 و الى الله المصير ١٠٣
 و ان ليس للانسان الا ما سعى ١٤١
 و جعلنا فيها جنات من نخيل و اعناب... ١٤١
 و ضرب الله مثلاً رجلين احدهما... ١٨٢
- و لكل امد رسول فاذا جاء رسولهم...
 ١٣٤
 و لو ان اهل القرى آمنوا و اتقوا... ٩٣
 و مكروا و مكر الله و الله خير الماكرين
 ١٢٩
 ويل لكل همزه لمزه ١٢٩، ١٤٣، ١٤٤
 ويل للمصلين ١٤٤
 ويل للمطففين ١٤٤
 هو الذى انزل من السماء ماء... ١٣٣
 هو الذى خلق لكم ما فى الارض جميعاً
 ١٣٣
 يا ايها الذين آمنوا كونوا قوامين بالقسط...
 ١٨٢
 ينبت لكم به الزرع و الزيتون و النخيل...
 ١٣٣
 ءأتتم انزلتموه من المزن... ١٤٢

فهرست اعلام

آنتی تز ۳۷	آتشکده فارس ۱۲۰
	آتن ۱۳۲
ایزاسازی ۱۷۹	آخرت ۳۴، ۴۴، ۷۴، ۱۰۶، ۱۱۱، ۱۱۲،
ابلیسی بودن برتری نژادی ۸۷	۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۶
اتحاد جماهیر شوروی ۱۳۲	آخر زمان ۱۴۵
اجتهاد ۹۷، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۳۲	آخوند ۲۸، ۱۲۴، ۱۵۸، ۱۵۹
اجماع علمای اسلام ۱۱۰	آدم چندبُعدی ۱۵۱
احکام فقهی ۵۶، ۱۲۹، ۱۵۶	آدم چهارم‌پولی ۵۴
اختیار ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۶۳، ۷۸، ۸۴، ۸۹،	آرمان ۸۲، ۹۷، ۱۰۴
۱۰۶، ۱۱۴، ۱۶۸	آرمان عدالت‌طلبی ۱۰۹
اخلاص ۵۲، ۹۵، ۱۵۵، ۱۷۱، ۱۷۲	آزادی ۴۴، ۷۷، ۸۹، ۹۱، ۱۰۸
اخلاق ۹۳، ۹۵، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۸،	آغامحمدخان قاجار ۱۱۷
۱۱۵، ۱۱۶، ۱۲۳	آفریقا ۴۴، ۴۵، ۱۶۸
اخلاقیات اسلامی ۱۲۸	آفریقای جنوبی ۱۳۲
ارتجاع ۱۶۷، ۱۶۸	آگاهی ۱۷، ۱۹، ۷۹، ۸۲، ۹۰، ۹۵
ارتدوکس ۱۷۰	آگاهی مسلکی و مکتبی ۹۸
ارزش ۳۷، ۴۱، ۴۲، ۴۵، ۴۸، ۸۱، ۸۲،	آل‌احمد، جلال ۵۷
۸۴، ۱۰۳، ۱۴۴، ۱۵۵، ۱۷۱، ۱۸۴	آلمان ۳۱، ۶۹
ارسطو ۱۸۴	آمبورژوازه شدن اسلام ۱۴۶
اروپا ۲۰، ۳۱، ۳۹، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۶،	آمریکا ۲۵، ۲۹، ۴۱، ۵۷، ۶۸، ۷۲، ۷۳
۱۶۴	آنتروپولوژی ۱۷۹

اعراض از دنیا ۱۵، ۱۶، ۲۴، ۲۵، ۲۸	از خود بیگانه شدن انسان ۱۵۱
۳۴، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۶۱، ۸۲	از خود فارغ شدن ۱۵۱
اعراض از مصرف ۸۲	اسپانیا ۲۰، ۷۰، ۷۲، ۷۳
افزون‌طلبی ۱۰۰، ۱۰۳	استعمار ۸۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۳۰، ۱۵۶
اقتصاد اسلامی ۹	استعداد خدایی ۱۰۲
اقتصادپرستی ۱۸۳	استعدادهای انسانی ۴۶، ۱۵۵
اقتصاد پیشرفته ۱۳۴	استعمار ۴۴، ۵۹، ۷۷، ۸۸، ۱۰۶، ۱۰۹
اقیانوس اطلس ۷۳	۱۶۷
اکنونیست ۹۴	استعمارزدایی ۷۶
اگزستانسیالیسم ۲۱، ۲۲	استعمار شرق ۸۸
المسالک و الممالک ۷۱	استقرار ۸۹، ۹۰، ۹۱
المنطقه البروج فی طول ذکر عوج ۱۰۶	استکھلم ۷۱
الیناسیون ۱۸۰	استنباط ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۴۲
امانت ۷، ۱۱، ۱۰۰، ۱۰۱	اسرائیل ۴۵
امیراتوررم ۱۲۰	اشراقیت ۱۵، ۲۶، ۳۱، ۳۷، ۴۰، ۸۸
امیراتوری عثمانی ۳۸	۹۱، ۱۰۳، ۱۱۹، ۱۴۷، ۱۶۵، ۱۷۰
امپریالیسم غرب ۶۸	اصالت اقتصاد ۴۲، ۴۶، ۹۴
امر دیالکتیکی ۵۲	اصالت انسان ۱۰۸
انتخاب ۹، ۱۰، ۱۹، ۲۱، ۳۲، ۷۹، ۹۷	اصالت طبقه ۱۳۲
۱۰۴	اصالت فرد ۱۳۲
انحراف از خویشتن ۱۷۱	اصالت مذهب ۱۳۲
انحراف از هدف ۵۰	اصالت نژاد ۱۳۲
انحصارطلبی ۸۸، ۱۰۵	اصحاب زهد و روحانیت ۹۳
انحصار منابع طبیعی تولید ۱۳۴	اصفهان ۷۰
انحطاط ۳۶، ۳۹، ۵۸، ۶۵، ۷۴، ۷۵	اصل علمی ۷۹، ۸۲، ۱۰۴
انحطاط اجتماعی-اقتصادی ۶۵	اصل کلی ۳۳
انحطاط پیشرفت ۴۱	اصول اقتصادی ۱۲۸، ۱۲۹
انحطاط تمدن ۴۱	اعتقاد متافیزیکی ۱۰۸

انحطاط زندگی اقتصادی ۴۱	برخوردارى ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۶۵، ۹۳
انحطاط مسلمانان ۷۳	۱۰۲، ۱۴۳، ۱۸۰، ۱۸۱
اندیشه تکاملی تاریخی ۵۲	بردگی ۲۶، ۷۳، ۹۱
انسان‌گرایی ۸۲، ۱۸۳	برکات الهی ۹۴
انفجار انقلابی ۱۷	بشریت ۸۷، ۱۰۶
انگل پرووری ۱۸۳	بعثت ۹۰، ۱۴۷، ۱۶۴
انگلیس ۳۱، ۶۸	بلغة الفقیه ۱۴۲
انوشیروان ۸۸	بنای استوار طبقاتی-اقتصادی ۹۰
اوناسیس ۱۱۱	بوتو، بی‌نظیر ۳۹
ایتالیا ۳۱	بودا ۳۶، ۴۰
ایدئولوژی ۸، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۴۱، ۵۱	بودلر، شارل ۶۹
۶۸، ۹۳، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۱۰۲، ۱۰۹	بورژوازی ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۲، ۵۰
۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۳، ۱۶۳، ۱۶۷، ۱۶۸	۵۱، ۵۲، ۵۵، ۵۶، ۷۶، ۱۰۲، ۱۰۳
۱۸۱، ۱۸۹	۱۰۴، ۱۱۰، ۱۱۵، ۱۲۷
ایده‌آلیسم ۱۹	بهره‌کشی ۱۰۳، ۱۱۲، ۱۳۵، ۱۸۳
ایران ۱۵، ۴۵، ۵۹، ۶۶، ۶۹، ۸۸، ۹۱	بهره مالکانه ۱۲۸، ۱۳۱
۱۱۲، ۱۲۳، ۱۴۷، ۱۶۵	بهشت ۳۵، ۸۲، ۸۹، ۹۰، ۱۲۵، ۱۳۱
ایمان ۳۶، ۴۴، ۷۹، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷	بینش ۱۷، ۲۴، ۴۵، ۴۶، ۹۳، ۹۸، ۱۲۳
۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۸، ۱۲۲، ۱۴۸	۱۲۷، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۵
۱۵۳، ۱۵۷، ۱۶۵	
پاریس ۳۱، ۴۵، ۶۷، ۷۶، ۱۶۵	
بازار ۲۷، ۲۸، ۳۸، ۴۷، ۴۸، ۵۰، ۵۴	بایگاه طبقاتی ۱۶، ۱۴۶
۵۵، ۷۴، ۷۵، ۷۷، ۹۰، ۹۶، ۱۰۵	پدیده اجتماعی ۶۵
۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۴	پراکسیس ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱
۱۲۵، ۱۳۸، ۱۵۶، ۱۶۶	پرتغال ۷۲
باطل ۵۵، ۹۰، ۹۷، ۱۰۰، ۱۳۱	پرسوناژ تاریخی ۳۳
برابری ۲۳، ۸۹، ۹۱، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۲۸	پروتاریا ۱۰۴
۱۸۳	پرهیزکاری ۹۸

تحلیل روانی ۸۲	بوجی مطلق ۱۷۴
تحول و تکامل تاریخی ۶۹	پورتانیسم ۲۳
ترادف اجتماعی ۸۷	پوشش اسلامی ۷۹
تربیت انقلابی ۱۰۸	پول ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۴۰
تصفیه درونی و ذاتی ۱۷۴	۴۳، ۴۵، ۴۶، ۵۱، ۵۳، ۶۰، ۶۴
تضاد ۶۷، ۸۷، ۹۰، ۹۱، ۱۰۰، ۱۰۵	۶۶، ۶۷، ۷۴، ۸۴، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۹
۱۲۷، ۱۳۴، ۱۴۶، ۱۵۶، ۱۸۳	۱۱۱، ۱۱۵، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۵۵، ۱۵۹
تعالی وجودی ۱۰۳	۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۸
تعلق محصول به کار ۱۲۸	پیروزی حق ۹۱
تعهد ۳۵، ۸۲، ۹۵، ۹۸، ۱۰۲، ۱۲۶	پیشرفت ۴۲، ۶۳، ۶۸، ۶۹، ۱۰۲
تغییر ۱۷، ۱۸، ۱۳۰، ۱۵۹، ۱۶۲، ۱۶۵	۱۲۶، ۱۵۲
۱۷۶، ۱۷۹، ۱۸۰	پیشرفت اقتصادی ۴۳، ۶۴
تفرقه‌افکنی ۹۷	پیشرفت مادی ۴۳، ۹۳
تفکر اسلامی ۳۸	
تفکر مذهبی غیراسلامی ۲۰	تاریخ ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۳۱
تقسیم کار ۱۸۱	۳۳، ۳۶، ۳۸، ۳۹، ۵۲، ۷۰، ۷۳، ۸۷
تقوی ۳۴، ۴۴، ۶۱، ۸۷، ۹۴، ۹۸، ۹۹	۹۰، ۹۱، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۳، ۱۰۴
۱۰۱، ۱۰۲	۱۰۵، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۶، ۱۳۴، ۱۳۶
تکامل ۱۹، ۳۰، ۵۱، ۶۵، ۹۱، ۹۳، ۹۴	۱۵۳، ۱۶۴، ۱۷۹، ۱۸۰
۱۰۳، ۱۲۶، ۱۵۴	تاریخ اقتصادی مالکیت ۱۸۴
تکنولوژی ۳۸، ۴۲، ۴۴، ۶۳، ۶۵، ۶۹، ۷۳	تاریخ مالکیت ۱۸۵
تکیه‌گاه وجودی ۹۷	تاریخ مالکیت اقتصادی ۱۸۴
تمدن ۳۹، ۷۰، ۷۲، ۷۳، ۷۷، ۱۲۳	تاگور، رابیندرانات ۳۹
۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳	تانزانیا ۱۵۸
توجیه ۱۰، ۴۶، ۴۷، ۵۵، ۱۰۸، ۱۱۰	تأویل ۹۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۱
۱۲۷، ۱۳۱، ۱۶۶، ۱۸۱	تجارت ۳۸، ۶۳، ۷۰، ۷۱، ۷۳، ۱۸۱
توحید ۸۷، ۹۰، ۹۱، ۱۰۲، ۱۰۸، ۱۳۳	تحف العقول ۱۸۷
۱۴۵، ۱۴۷، ۱۵۲	تحکیم فقر ۱۲۷

توده ۵۴، ۵۵، ۱۲۱، ۱۴۶، ۱۶۳، ۱۶۹	جهاد ۱۵، ۹۷، ۱۰۱، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۴
توزیع ۴۴، ۱۰۵، ۱۳۳	۱۷۲، ۱۷۳
تولوز ۳۱	جهان بینی ۹۹، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۳۳، ۱۶۳
تولید ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۴۱، ۴۴، ۴۸، ۵۰	جهت گیری طبقاتی اسلام ۹، ۱۰
۵۱، ۶۲، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹	جهت گیری طبقاتی قرآن ۳۴
۷۵، ۸۷، ۱۰۴، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۳	
۱۴۴	چپ گرایی ۱۵۷
تهران ۲۸، ۴۲، ۴۷، ۵۰، ۶۰، ۶۶	چهره طبقاتی ۱۴۶، ۱۴۷
	چین ۷۱، ۱۶۵
ثروت ۴۳، ۶۴، ۸۴، ۸۸، ۱۰۲، ۱۱۴	
۱۴۸، ۱۱۵	حافظ ۲۳، ۲۴، ۱۰۱
تنویت بشری ۹۰	حرمت مالکیت فردی ۱۳۴
تنویت دیالکتیکی وجودی ۱۰۸	حقوق بشر ۱۳۲
	حقیقت فکری ۳۳
جامع الاخبار ۱۸۶	حکومت ۳۸، ۵۲، ۸۸، ۹۰، ۱۱۳
جامعه ۹، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۴۲، ۵۰	۱۲۴، ۱۳۰، ۱۵۸، ۱۸۱
۵۱، ۵۲، ۶۱، ۶۳، ۷۵، ۱۰۳، ۱۰۸	حيثیت اجتماعی ۱۱۵
۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۷، ۱۴۷	
۱۸۴، ۱۷۶	خادم پول ۱۶۸
جامعه گرایی ۸۲	خادم مردم ۱۶۸
جانشین خدا ۱۰۳	خاور دور ۱۶۴
جاهلیت ۱۴۷	خراج ۱۴۰
جبر ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۴۹، ۱۰۸	خسر و پرویز ۸۸
جدایی روستا و شهر ۱۸۱	خودسازی ۱۶، ۱۷، ۲۳، ۳۵، ۱۰۲
جزیره آنتیل ۷۶	۱۵۷
جنبش یگانگی ۸۷	خودطلبی ۱۰۰
جنوا ۷۰	خودگرایانه مصرفی فردی ۲۷
جواهر الکلام ۱۳۵	دموکراسی ۲۵

دنیانگاری ۱۵، ۲۵، ۳۷	ژاین ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹
دیالکتیک اسلامی ۱۹	ژرژ داوونل، ویکنت ۱۸۴
دیالکتیک کور ۱۷	
	سارتر، ژان پل ۲۱، ۷۶
رادها کریشنان ۳۹	سد طبقاتی سرمایه‌داری ۱۰۴
ریاخوار ۳۴، ۵۷، ۱۰۹، ۱۴۴، ۱۸۴	سزر، امه ۷۶
رحیمی، مصطفی ۲۱	سعدی ۹۴، ۱۸۰
رژیم ساسانی ۸۸	سقراط ۹۵، ۱۸۸
رژیم سیاسی ۱۱۳	سن سیمون ۱۳۹
رسائل ۵۵	سوسیالیسم ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۸۳
رستم ۱۰۱	سویس ۱۵۸
رشد ۱۹، ۲۵، ۳۰، ۳۲، ۳۷، ۳۸، ۴۰	سیاست‌گرایی ۱۷۶
۴۱، ۴۶، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۵، ۶۹	سیرافی (رساله) ۷۲
۷۰، ۷۵، ۸۱، ۸۴، ۱۵۵	
رفاه اقتصادی ۹۳	شاله، فیلیسین ۱۸۵
رفتار ۹۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۱، ۱۲۳	شاه‌سلطان حسین ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۲۳
۱۲۶، ۱۴۸، ۱۶۹، ۱۷۰	۱۴۵
رفتار جمعی ۱۱۶	شاه‌عباس ۱۱۴
رفتار ویژه اشرافی ۱۱۶	شاهنامه ۸۸
روسو، ژان ژاک ۲۶	شرح لمعه ۵۵
روشنفکر ۱۶، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۳۵، ۳۶	شفا ۲۰
۳۷، ۴۰، ۶۰، ۹۱، ۹۵	شمس ۲۳، ۲۵
روم ۳۳، ۸۸	شیلی ۴۵
ری ۵۴، ۷۰	
	صحیح بخاری ۸۹، ۱۴۳
زاد المعاد ۱۲۳	صحیح قداح ۱۸۶
زکات ۱۵، ۵۷، ۹۲، ۱۱۸، ۱۴۱، ۱۴۲	
۱۴۴، ۱۶۷	طوس ۱۵، ۵۴، ۷۰

کامو، آبر ۷۶	عاملی، سیدجواد ۱۳۵
کریستف کلمب ۷۱، ۷۲، ۷۳	عبادت ۴۱، ۴۴، ۱۱۲، ۱۵۳، ۱۷۳
کسرویت ۸۸، ۱۱۲	۱۷۵
کفر ۳۶، ۱۴۳	عرفان‌گرایی ۲۹، ۶۵
کنگو ۶۶	عقاید الشیعه ۱۲۴
	عقد الفرید ۱۳۷
گاریبالدی ۳۱	عقل ۱۱۰
گانندی، ایندیرا ۳۹	عقیده ۳۷، ۵۱، ۵۳، ۸۷، ۹۰، ۹۷، ۱۷۵
گانندی، مهاتما ۳۹	عمل ۱۷، ۳۸، ۹۵، ۱۴۰، ۱۶۴
	عواید ۱۸۶
لبنان ۶۸، ۱۴۱	عینیت ۱۲۶
لذت پرستی ۱۶	
لومومبا، پاتریس ۴۵	فتودالیتته ۲۶، ۵۱، ۶۱، ۶۹، ۱۱۰، ۱۲۷
لوموند ۴۵	فانون، فرانتس ۷۶
لیبرالیسم ۲۵	فراماسون ۵۹، ۶۳
لیسبون ۷۱، ۷۳	فرانسه ۳۱، ۴۵، ۶۶، ۶۸، ۷۰، ۷۶، ۷۷
	۱۳۲
ماتریالیسم ۱۸۳	فرهنگ ۸، ۱۷، ۱۹، ۲۴، ۲۵، ۴۱، ۸۷
مارکوزه، هربرت ۱۵۱	۸۸، ۹۷، ۱۰۲، ۱۰۵، ۱۰۸، ۱۱۶
ماری آنتوانت ۱۱۶	۱۱۹، ۱۳۵، ۱۵۲، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰
ماسینیون، لویی ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱	۱۷۲، ۱۷۹
مانویت ۴۱	فطرت ۹۵، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۶۰
مثنوی ۱۷۲	فلسفه ۲۱، ۳۳، ۴۳، ۱۲۶، ۱۴۰، ۱۵۴
محمدشاه قاجار ۱۲۴	فیلیپین ۱۶۴
محمدعلی جناح ۳۹	
مدائن ۸۸، ۱۲۰	قانون ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۴۱، ۱۴۲
مدنیت ۸۸، ۱۰۵	
مرجع ۳۶، ۱۶۶	کافی ۱۸۷

نهضت المشتاق فی خرق الآفاق ۷۱، ۷۳	مزدک ۲۳
نیویورک ۴۲	مزینان ۷۴
	مستدرک ۱۸۶
وابستگی اجتماعی ۱۱۴	مسند ۸۹، ۱۴۳
وابستگی ارزشی ۴۴	مشهد ۴۷، ۵۲، ۵۴، ۶۰، ۶۱، ۷۴
وابستگی اقتصادی ۴۴	۱۱۳
وابستگی سیاسی ۱۱۴	معنویت ۳۰، ۵۱، ۶۶، ۶۹، ۸۳، ۱۸۳
وابستگی طبقاتی روحانیت ۱۳۰	معنویت‌گرایی ۸۲، ۸۴
واشنگتن ۴۲	مغضوبین زمین ۷۶
ویر، ماکس ۲۹	مفاتیح الجنان ۹۰
وجدان اجتماعی ۱۸۱	مفتاح الكرامه ۱۳۵
وسائل ۵۵	مفتوح العنوه ۱۳۶
ولایت فقیه ۱۸۷	مقالات شمس ۲۳
ونیز ۷۰	مقداد ۱۴۶
	ملا محمد تقی مجلسی ۱۴۵
هند ۳۸، ۳۹، ۶۳، ۷۰، ۹۱، ۱۳۲، ۱۵۲	من هم گریه کردم ۶۰
هند شرقی ۷۲، ۷۳	میل، جان استوارت ۱۳۵
یأس اجتماعی ۱۷۶	ناصر خسرو ۷۰
یأس فلسفی ۱۷۶	نهایندی، شیخ علی‌اکبر ۱۰۶
	نهج البلاغه ۳۶، ۳۷، ۱۴۵